

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет

**СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ
В УКРАЇНІ ТА СВІТІ:
ІСТОРІЯ, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ**

Матеріали
XI Всеукраїнської науково-практичної конференції

(Суми, 28 травня 2024 року)

Суми
2024

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Власенко В. М., канд. іст. наук (Сумський державний університет);
Гончаренко А. В., канд. іст. наук (Сумський державний університет);
Дегтярьов С. І., д-р іст. наук (Сумський державний університет);
Ільницький В. І., д-р іст. наук (Дрогобицький державний педагогічний університет ім. І. Франка);
Каганов Ю. О., д-р іст. наук (Запорізький національний університет);
Король В. М., канд. іст. наук (Сумський державний університет);
Котляр Ю. В., д-р іст. наук (Чорноморський національний університет ім. П. Могили, м. Миколаїв);
Куліш А. М., д-р юрид. наук (Сумський державний університет);
Лебідь А. Є., д-р філос. наук (Сумський державний університет);
Лобко Н. В., канд. іст. наук (Сумський державний університет);
Черкасов А. А., д-р іст. наук (Cherkas Global University, США).

Видання рекомендоване до друку рішенням вченої ради
Навчально-наукового інституту права СумДУ
(протокол № 7 від 21.06.2024 р.)

**Суспільно-політичні процеси в Україні та світі:
історія, проблеми, перспективи** : матер. XI Всеукр. наук.-
практ. конф. (Суми, 28 травня 2024 р.) / ред. колегія :
В. М. Власенко, А. В. Гончаренко, С. І. Дегтярьов та ін.
Суми : Сумський державний університет, 2024. 197 с.

До збірника увійшли наукові статті та повідомлення викладачів, студентів, учених та аспірантів ЗВО і наукових установ, виголошені в рамках XI Всеукраїнської науково-практичної конференції «Суспільно-політичні процеси в Україні та світі: історія, проблеми, перспективи», присвяченої актуальним питанням суспільно-гуманітарних наук.

© Сумський державний університет, 2024
© Автори, 2024

МІРОШНИЧЕНКО А. В.

студентка, гр. ІС-01,

Сумський державний університет

(наук. керівник: к.і.н., доц. А. В. Гончаренко)

РОЛЬ ТОМАША МАСАРИКА В СТАНОВЛЕННІ НЕЗАЛЕЖНОЇ ЧЕХОСЛОВАЧЧИНИ

Томаша Гарріга Масарика називають одним із найбільших авторитетів чеського народу, адже він неодноразово виступав за побудову держави, розвиток демократії й брав активну участь у національному відродженні наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст.

За період тривалих подорожей закордон він познайомився із багатьма світовими політиками, включаючи президента США. Поступово коло друзів розширялось, разом з тим просувались певні політичні цілі та плани. У Чехії Т. Масарик заснував партію «реалістів».

Очолив він цю партію не випадково. Завдяки своїм поміркованим політичним поглядам Т. Масарик крок за кроком домагався збільшення автономії, об'єднання чеських земель. Але так було не завжди. До всього цього його підштовхнула Перша Світова війна, яка вирувала Європою.

Війна загострила національні протиріччя, прийшла германізація, чехи неохоче воювали за ту владу, яка існувала. Різні політичні угруповання й лідери мали свої уявлення щодо держави, її устрою – хтось склав присягу на вірність цісареві, хтось утримувався від рішень.

За таких бурхливих та невизначених умов Томаш Масарик прийняв єдино вірне рішення – взяти справу у свої руки. Він був впевнений, що правильно буде взяти шлях на побудову нової країни шляхом масивної пропаганди, дипломатичних чітких кроків та тиску [2].

Перше, що було зроблено – Томаш Масарик із своїми товаришами Пржемыслом Шамалом, Вацлавом Боучеком та Едвардом Бенешем створив організацію «*Maffie*».

Т. Масарик, користуючись політичними зв'язками та авторитетом, вирушив до Нідерландів, згодом до Італії просувати свої незмінні прагнення створити незалежну Чехословаччину. Тим часом у Празі члени «*Maffie*» організували внутрішню систему руху опору. Головними завданнями було визначено збір інформації та передача її закордон. Поодинці члени організації займалися пропагандою під прикриттям, зокрема через місцеву пресу.

Першочерговим завданням було окреслено підтримка Європою та Заходом ідеї формування незалежної Чехословаччини. Задля цього Т. Масарик зустрівся у Лондоні з істориком Р. Сітоном-Уотсоном.

Результатом ряду зустрічей у британській столиці стало написання меморандуму «*Independent Bohemia*», який мав би бути озвучений європейським можновладцям. В ньому йшлося про чітку концепцію майбутньої держави. Об'єднана спільна країна чехів і словаків мала би викликати зацікавленість та інтерес до підтримки у західних політичних колах. Проте певні вичікування та напруга між двома націями не зникли.

Інформаційна кампанія набирала обертів. Товариш Томаша Масарика, Ернест Деніс, почав видавати часопис

«*La Nation Tcheque*» в Швейцарії для франкомовної публіки. Водночас планувався й журнал чеською мовою – «*Československá samostatnost*», котрий мав пропагувати ідею незалежності серед емігрантів в Європі. Обидва видання фінансував давній друг Томаша Масарика, американський мільйонер та філантроп Чарльз Крейн.

Діаспора чехів і словаків в Америці відкрито не виявляла бажання воювати за свою країну тому Т. Масарик почав новий етап пропагандистської кампанії. Застосувавши хист до викладання, політик почав читати лекції про небезпеку пангерманізму і знову зустрічався із європейськими лідерами.

Попри всі зусилля перспективи були туманні. Зміни прийшли коли США оголосили війну Німеччині, а ще пізніше відбулось повалення царату у Російській імперії. Відчуваючи сприятливі умови в Росії, Т. Масарик вирушив до Тимчасового уряду.

Томаш Масарик застосував увесь свій хист, досконале знання російської мови, зв'язки з російськими політиками та відточене ораторське мистецтво, все було на боці майбутнього президента. Т. Масарик проводив зустрічі з чеською громадою в Росії, виступав перед студентами Київського університету.

Саме в Києві 6 травня 1917 року відбулися збори чеських та словацьких організацій, котрі висловили свою лояльність Народній Раді. Окрім суспільної підтримки Т. Масаріку вдалося головне – Тимчасовий уряд на чолі з А. Керенським не заперечував проти того, щоб чехословацькі військові формування підпорядкувалися безпосередньо Народній Раді [1].

Успіхи чехословацьких збройних формувань на полях боїв і створення власної міні-армії справили на Захід неабияке враження – політичні лідери західних країн усвідомили, що Чехословаччина не лише теоретичний проект, а потужна сила за яку борються тисячі військових.

У Америці Т. Масарик часу не гаяв. Дружба Ч. Крейном приносила свої плоди. Політик познайомився із президентом США Вудро Вільсоном. Завдяки цьому відбулись зустрічі й переговори із чеською та словацькою діаспорами, а Томаша Масарика вітали вже як легітимного і повноправного Президента Чехословаччини.

В Римі паралельно відбулось засідання Народної ради, основною метою якої було транслявання бажань слов'янських народів покинути імперію Габсбургів. Згодом Народну раду визнали США, Велика Британія та Франція. Цей орган набув своєї юридичної сили й фактично став голосом чехословацького народу.

Важливим результатом візиту в США стала «Піттсбурзька угода» – підписана в травні за участі Томаша Масарика. Чеські та словацькі організації підтримали програму єднання. Тепер уявлення про незалежну країну чехів і словаків набувало чітких обрисів.

У жовтні 1918 року було оголошено ще один важливий документ – Вашингтонську декларацію, підписану Т. Масариком, Е. Бенешем та М. Штефаником. Тимчасовий уряд на чолі з Томашем Масариком, спираючись на принципи Вудро Вільсона, історичні права чехів та словаків, принцип самовизначення народів, де факто оголошував на території Чехословаччини незалежну демократичну республіку.

Низка внутрішньо та зовнішньополітичних причин призвели до краху Австро-Угорської імперії. Падіння монархії проходило без кровопролиттів й особливих складнощів. Законом Національного комітету про створення самостійної Чехословацької держави та Зверненням Національного комітету щодо створення незалежної держави було створено незалежну Чехословаччину [3].

Отже, можна простежити, що роль Т. Масарика у становленні незалежної Чехословаччини дійсно важлива й її важко переоцінити. Завдяки талантам, амбіціям, хисту та своїм прагненням в надскладних умовах майбутній президент крок за кроком будував демократію, боровся за свободу і права свого народу. Важливість його ролі пояснюється також тим, в яких умовах доводилось будувати цю країну – різні погляди політичної еліти, пангерманізм, імперіалізм й численні претензії можновладців та політичної еліти стосовно кордонів, земель. Різноманітність поглядів, відсутність одного чіткого уявлення помітно послаблювало зусилля. Багаторічна дипломатична та інформаційна політика Томаша Масарика, як всередині, так і зовні країни приносила свої результати, які й привели в підсумку до незалежності.

---

1. Мокрик Р. Томаш Гавріл Масарик: Президент-визволитель. Історична правда. URL: <https://www.istpravda.com.ua/articles/2021/10/28/160375/>.

2. Мокрик Р. Чехословаччина – народження демократії на уламках імперії. Історична правда. URL: <https://www.istpravda.com.ua/articles/5fc686bb8aaad/>.

3. Томаш Гавріл Масарик. URL: [https://www.chehyvolyni.com.ua/upload/files/MASARYK%20\(1\).pdf](https://www.chehyvolyni.com.ua/upload/files/MASARYK%20(1).pdf).

ЗМІСТ

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ. ЛОКАЛЬНІ СТУДІЇ

Антонов Є. М.

Перебування Т. Г. Шевченка на Сумщині
у творчості Віри Юрченко 3

Власенко В. М.

З епістолярію Костя Мацієвича 1922 р. 9

Гаврилишин П. М.

Виявлені джерела до вивчення біографії
Богдана Гаврилишина 15

Герасимчук О. М.

Формування організаційно-правових основ
переселення козаків Північного Лівобережжя
України на Кубань у 1820–1825 рр. 20

Зінченко І. Д.

До питання про формування кордонів України
в 40-50-х роках ХХ ст.: огляд вибраної історіографії 27

Король В. М.

Село Блотниця Талалаївського району
1950–1960-х рр. у матеріалах усної історії 30

Котельницький Н. А.

Праці В. М. Хижнякова як джерело з історії формування клерикальної політики земської ліберальної партії Північної України (80-ті рр. XIX ст.) 43

Лобко Н. В.

Матеріали про військову службу як джерело генеалогічної інформації 50

Медведєв І. А.

Події лютого-березня 2022 року в Тростянецькій громаді Сумської області: хронологія та факти 55

Пономарьова К. О.

Історія військових поселень на території України: до постановки проблеми 61

Шуть Т. І.

Соціально-економічне життя Сум у період німецької окупації (за матеріалами газети «Сумський вісник») 65

Тихомиров К. В.

Жертви окупаційного нацистського режиму на території України 70

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ. МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

Андрощук В. П.

В'ячеслав Липинський на дипломатичній
службі Української держави 75

Баб'як М. О., Дикий В. В.

Дипломатична співпраця УНР і ЗУНР у добу
національно-визвольних змагань 80

Гончаренко А. В.

Радянська історіографія ролі Великої Британії в еволюції
колоніалізму наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. 84

Дацків І. Б., Проць В. В.

Міжнародна діяльність Лонгіна Цегельського 90

Зінченко І. Д.

Південно-західний кордон УРСР в 40-х роках ХХ ст.:
делімітація та демаркація 95

Іванов І. А.

Діяльність Оди Нобунаги по об'єднанню Японії 99

Мірошніченко А. В.

Роль Томаша Масарика в становленні
незалежної Чехословаччини 105

Назаров М. С.

Основні етапи російсько-української війни 2022-2024 рр. 110

<i>Порфілова М. В.</i> Зародження, формування і становлення соціальної політики	114
<i>Рагуліна А. В.</i> Смертна кара за кодексами законів Давньої Месопотамії	118
<u>КУЛЬТУРА ТА ОСВІТА: ІСТОРІЯ І СУЧАСНІСТЬ</u>	
<i>Антоненко П. Ю.</i> Коренізація як передумова розвитку українського мистецтва в 1920-1930-х роках	121
<i>Антонов Є. М.</i> Ілля Ріпін – український художник	125
<i>Гвоздицька С. М., Єсін А. І.</i> Особливості сучасного етапу розвитку витинанки на Сумщині	129
<i>Глушенок Н. М.</i> Висвітлення стану дослідження поняття міждисциплінарної інтеграції	135
<i>Дегтярьов С. І.</i> Проект Батуринського університету гетьмана Кирила Розумовського	140

- Дегтярьова Д. С.***
Відстоювання феміністичних поглядів у драматичній
поемі «Бояриня» Лесі Українки 149
- Калінін І. М.***
Правознавство в чоловічих гімназіях
кінця XIX – початку XX ст. 155
- Картава К. С.***
Ганна Затиркевич-Карпинська – громадська діячка
та особистість 161
- Кудінов Д. В.***
Пансіон Ганни Іванової в Сумах: нотатки до історії
жіночої освіти 167
- Маркович О. С.***
Значення творчості Василя Кричевського 174
- Струпінська Д. В.***
Неполітичні проекти Георгія Нарбути як
складова української національної культури
початку XX ст. 181
- Ярош Н. В.***
Виховний процес у навчальних закладах системи
державних трудових резервів СРСР (1940–1950-ті рр.) 189

Наукове видання

**СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ
В УКРАЇНІ ТА СВІТІ:
ІСТОРІЯ, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ**

Матеріали
XI Всеукраїнської науково-практичної конференції

(Суми, 28 травня 2024 року)

Оригінал-макет підготовлено на
кафедрі історії СумДУ

Редколегія не несе відповідальності за точність наведених фактів, цитат, економіко-статистичних даних, власних імен та інших відомостей. Матеріали друкуються в авторській редакції. Точка зору редколегії не завжди збігається з точкою зору автора.

Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 16,77. Обл.-вид. арк. 19,83. Тираж 100 пр. Зам.№
Видавець і виготовлювач
Сумський державний університет,
вул. Римського-Корсакова, 2, м. Суми, 40007
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3062 від 17.12.2007.